

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

מטות

(חלק בג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת מטות-מסעי, כ"ב כח תמוז, ה'תשפ"ד (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

מטות

206

במלחמה זו היה להתנחל ולהתיישב בערים אלו – לכבוש את הארץ⁸, וכפי שהדגישו בעצמם באמרם, „ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנום אל מקומם, ויתר על כן – „לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו”⁹.

ב. ועפ”ז, שמלחמת מדין לא היתה לשם כיבוש – כדי שתכנס ארץ מדין לרשותם¹⁰ ויִישׁבוה – יש ליישב מה שהקשה הראב”ד על דברי הרמב”ם:

(8) שאף שגם ב’ עממין נצטוו (ועוד יותר) „לא תחי’ כל נשמה כי החרם תחרימם גו” (שופטים כ, טז-יז) – הרי מפורש שם (פסוק יח) שאין זה שייך לכיבוש הארץ* כ”א „למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם, ומלחמת ד’ עממין הוא לא בשביל לא תחי, הריגתם* כ”א בשביל כיבוש א”י. וכמובן גם מזה שקראו להם לשלום ושלשה כתבים שלח יהושע כו’ מי שרוצה לברוח יברח כו’ מי שרוצה להשלים ישלים כו’ (רמב”ם הל’ מלכים פ”ו ה”ה. וש”נ. וראה שם בריש הפרק ובה”ד שם). וגרגשי עמד ופנה (ירושלמי שביעית פ”ו ה”א. ויק”ר פ”ז, ו. פרש”י תשא לג, ב. לד, יא. ועוד). וראה לקמן הערה 25, 29.

משא”כ במדין שלח מצינו שפתחו להם לשלום. וצ”ע בלשון הרמב”ם שם רפ”ו „אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום כו”’. וראה לקמן בפנים סעיף ג.

(9) שם, יז”ח.

(10) דכיבוש קונה (ראה רמב”ם הל’ מלכים ספ”ד. שו”ע אדה”ו הל’ הפקר והשגת גבול ס”ג).

(* וראה רמב”ם הל’ מלכים פ”ה ה”ד) שמצות החרם תחרימם, לא תחי’ כל נשמה ב’ עממין, אינה שייכת דוקא ל(מחצו ד) כיבוש הארץ (אף שמאז דוקא נתחייבו בה, כברמב”ם שם פ”ו ה”ד), שבה מדובר בפרשתנו. ראה רמב”ן בהשלמות לטהמ”צ מ”ע ד.

א. בפרשתנו מופיעות שתי מלחמות של בני ישראל עם אומות העולם. אודות המלחמה הראשונה, מלחמת מדין¹, מתוארת בכתוב התרחשות הדברים בפועל; ואילו המלחמה השניה היא המלחמה העתידה של כיבוש ארץ ישראל, ואודותיה מסופר שבני גד ובני ראובן קיבלו עליהם להיות „חלוץ צבא לפני ה’ למלחמה”².

החילוק בין שתי המלחמות מובן מתוך הכתובים גופא:

במלחמת מדין היה דבר ה’ „נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים”¹, ומטרת המלחמה היתה, „ויהרגו כל זכר”³ כנקמה (על מה שעשו לבני ישראל⁴); לא נאמר שבני ישראל עשו זאת כדי לשבת בעריהם (ואדרבה: „את כל עריהם במושבותם ואת כל טירותם שרפו באש”⁵), ורק שלקחו בשבי את „נשי מדין ואת טפם וגו’ ואת כל חילם בזו”⁶.

משא”כ מלחמת בני גד ובני ראובן באומות שבארץ ישראל, אף שמצד בני גד ובני ראובן עצמם היתה מלחמה זו רק „עד הורישו את אויבינו מפניו”⁷, שהרי הם עצמם לא התיישבו שם (כי אם בעבר הירדן מזרחה), הלא המכוון

(1) לא, ב ואילך.

(2) לב, כז.

(3) לא, ז.

(4) ראה פרש”י שם לא, ב. פינחס כה, יז”ח ובפרש”י.

(5) לא, י.

(6) שם, ט.

(7) לב, כא.

לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם הרגו אותם¹⁶, מובן שאין זה דומה כלל ל"שאר הארצות" שבהן ובביזתן, לדעת הרמב"ם, הכהנים והלוויים הם ככל ישראל – כי הרמב"ם מיירי רק במלחמה שמטרתה ואופנה הן כיבוש ארץ על-ידי המלך; משא"כ מלחמת מדין גדר אחר לה, שאין מטרתה לכבוש ארץ מדין, אלא רק לנקום את "נקמת בני ישראל מאת המדיינים".

ג. אבל יש להקשות על זה:

פסק הרמב"ם¹⁷: "כשצריך על עיר לתפשה¹⁸ אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלש רוחותיה ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו, שנאמר¹⁹ ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה, מפי השמועה למדו שבכך צוהו"²⁰ –

ומפשטות הלשון משמע, שלדעת הרמב"ם גם מלחמת מדין היתה מסוג זה ד"צריך על עיר לתפשה", היינו לכבוש את העיר –

ויתירה מזו: אם "רק לנקום נקמתם הרגו אותם", וזו היתה כוונת המלחמה, למה "מניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו"?

ואמנם הגאון הרוגזובי²¹ כתב

(16) לשון הרמב"ן פרשתנו לא, כג. אבל ראה לקמן הערה 30.

(17) הל' מלכים פ"ו ה"ז.

(18) וראה ספרי (שופטים כ, ט): לתפשה ולא לשבותה.

(19) פרשתנו לא, ז.

(20) ראה תיב"ע עה"פ, "אקפוח מתלת טריגונהא היכמא דפקיד ה' ית משה". וראה ספרי שהובא לקמן בפנים.

(21) צפע"נ עה"ת פרשתנו לא, ו.

בנוגע לדין "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען כו' שלא יטלו חלק בביזה בשעה שכובשין את הערים"¹¹, כתב הרמב"ם¹²: "יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם, אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלוויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל". והקשה עליו הראב"ד: "והרי בביזת מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמצות יוצר הכל יתברך" – הרי שגם בכיבוש "שאר כל הארצות" אין הכהנים והלוויים, "ככל ישראל" ואין להם (נחלה בארץ ו) חלק בביזה.

ובכסף-משנה תירץ¹³: "וסובר רבינו דאדרבא משם ראה דמדחזינן דבארץ שנכרת עליה ברית לא נטלו חלק בביזה כלל ובמדין נטלו¹⁴ אתא לגלויי דמדין כיון שלא נכרת עליה ברית לא היתה ככלל לא יהיה לכהנים חלק בביזה והוא הדין לכל שאר הארצות שלא נכרת עליהן ברית ומה שלא נטלו במדין חלק שוה עם ישראל גזירת הכתוב היתה הוראת שעה".

אבל צריך עיון גדול בזה, שהרי זה ש"במדין נטלו" לא היה כחלק בביזה, אלא (בלשון הרמב"ם¹⁵) "תרומת המכס".

אולם על-פי הנ"ל, שבמדין "לא

(11) הל' שמיטה ויובל פ"ג ה"י.

(12) שם ה"א.

(13) אבל ראה רדב"ז לרמב"ם שם.

(14) וראה רמב"ן פרשתנו לא, כח: גם המכס הזה מפני שהי' השלל הזה מנקמת ה' בארץ לא להם.

(15) בסהמ"צ שורש ג. וראה רדב"ז הנ"ל.

אבל מזה שכלל הרמב"ם גם את מלחמת מדין בהלכה, כשצריך על עיר לתפשה אין מקיפין וכו'; ויתירה מזו, מכך שכל דין זה (אין מקיפין וכו') נלמד ממלחמת מדין – משמע שגם מלחמת מדין יש בה צד השווה (כלשהו) למלחמות האחרות שמטרתן היא לכבוש את העיר²⁹.

ולפי זה הדרא קושיית הראב"ד לדוכתא: מאחר שמלחמת מדין היא בדומה למלחמות ד', שאר כל הארצות שכושב מלך ממלכי ישראל" (כדברי הרמב"ם), למה מצינו ש"בביזת מדין לא נטלו (הכהנים והלוויים) חלק בישראל?"

ד. ויש לומר שלדעת הרמב"ם היו במלחמת מדין שני הגדרים והמטרות: היתה זו מלחמה לשם, נקמת בני ישראל, ויחד עם זאת היתה זו גם כעין מלחמת כיבוש, בדומה למלחמות ד שאר כל הארצות שכושב המלך.

לבאר, ששתי הדעות בספרי²² בענין "ויצבאו", אם הקיפו מארבע רוחות או רק משלש²³, "פליגי אם זה מלחמה או נקמה, כי במלחמה ודאי צריך רק מג'".

ואע"פ שגם במלחמה שהיא לשם נקמה, להרוג אותם" יש מקום להשאיר את הרוח הרביעית בלתי מוקפת (לא כדי שבני העיר יוכלו להמלט על נפשם, אלא) משום, ולא יתחזקו לקראתנו²⁴, כי בלית ברירה, באין דרך מוצא להמלט, יתגברו הנצורים ויתחזקו, והדבר עלול לגרום ח"ו לקרבנות בקרב בני ישראל²⁵.

[ולפי זה היה אפשר לבאר שזו כוונת הרמב"ם בשתי הלשונויות שכתב בהלכה זו: "ומניחין מקום לבורח²⁶ – ביחס למלחמת נקמה כמלחמת מדין; "ולכל מי שירצה להמלט על נפשו²⁷ – במלחמות אחרות, שבהן המטרה אינה להרוג אותם²⁸].

(22) עה"פ שם.

(23) כ"ה בספרי לפנינו, שת"ק ס"ל שהקפוח מארבע רוחות' רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו. אבל ביל"ש ומדרש לקח טוב כאן, גם בדעת ת"ק: הקיפוח משלש רוחות'. וכן הובא ברמב"ן בסהמ"צ השלמות למ"ע מ"ע ה סתם, דרשו בספרי. ולפ"ז ר"נ רק מפרש דברי ת"ק. ועפ"ז מתרצים דעת הרמב"ם שלא פסק כדעת ר"נ (ראה תולדות אדם לספרי כאן. ועוד). (24) לשון הרמב"ן בסהמ"צ שם.

(25) בתולדות אדם שם כתב, שמטעם זה הרמב"ם גם במלחמת ז' אומות מקיפין רק משלש רוחות. וראה לקמן הערה 29.

(26) וכלשון הספרי כאן לענין מדין, שיברחו'.

(27) להעיר שבקריית ספר על הרמב"ם הל' מלכים שם כתב רק, "אלא מניחין רוח אחד כדי שיברחו" והשמיט, "ולכל מי שירצה להמלט על נפשו".

(28) וגם מתאים לכאורה לב' הטעמים ברמב"ן בסהמ"צ שם: "כי בזה נלמוד להתנהג בחמלה

אפילו עם אויבינו בעת המלחמה" – מתאים למלחמת רשות סתם; "ובו עוד תקון שנפתח להם פתח שיברחו ולא יתחזקו לקראתנו" – מתאים (גם) במלחמת נקמה כמלחמת מדין. ולהעיר מרדב"ז לרמב"ם שם: וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבות' שלום.

(29) דבפשטות, הדין ברמב"ם, כשצריך על עיר לתפשה כו"ל לא קאי במלחמת ז' עממין ועמלק דכשלא השלימו נצטוו החרם תחרימם לא תחי' כל נשמה (כברמב"ם שם פ"ה ה"ד). כ"א במלחמה שנלחם עם שאר העמים כו', כמ"ש ברדב"ז לרמב"ם שם. וראה רמב"ן שם, "ואין זו מצות שעה במדין אלא היא מצוה לדורות בכל מלחמות הרשות וכ"כ הרב בחבורו הגדול בהלכות מלכים ומלחמותיהם". וכן מפורש בחינוך (מצוה תקכז) „במלחמת הרשות כו' ובמלחמת ז' עממין מקיפין אותם מכל צד כו'". וראה מנ"ח שם, דכתב דהרמב"ם אינו מחלק בין מלחמת מצוה לרשות כיון דילפינן ממדין מנ"ל חלק. ובפרט מלחמת מדין היתה ע"פ ציווי השי"ת כו'. ואכ"מ.

ולכן, בנוגע לדין הקפת העיר, אם צריך להקיפה משלש רוחות בלבד או מכל ארבע הרוחות, הנה מאחר שבמדין לא היה ציווי להרוג את כל יושבי הארץ, פסק ההלכה לפי הרמב"ם הוא ש"אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלש רוחותיה" – ומזה למדין (ובמכלל-שכן) גם למלחמות אחרות שהן לשם כיבוש ממש, "כשצריך על עיר לתפסה".

מאידך, מאחר שמלחמת מדין היתה (גם ו) בעיקר מלחמת נקמה³⁶, "הרגו כל זכר"³⁷, "וכל אשה יודעת איש", לא לשם כיבוש – לצורך הוספה בנכסי הכובש – במקרקעי ובמטלטלי, ביזה³⁸, לכן אין ענין הביזה כאן בדומה לביזות, "שאר כל הארצות שכובש מלך", אשר "הכהנים והלוים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל", אלא הוא תרומת המכס.

אבל צריך להבין: כיון שבעיקרה היתה זו מלחמה לשם נקמה, הרי לא היה צורך להפריש אפילו תרומת המכס (לא לעזור הכהן וללויים).

ה. ויובן בהקדם עוד ענין מיוחד שמצינו במלחמת מדין:

מן הכתוב³⁹, "לכל מטות ישראל תשלחו לצבא" למד ר' עקיבא⁴⁰

(36) ולהעיר מלשון רש"י פנחס (כה, יח): ואת מואב לא צוה להשמיד כו'.
(37) לא, יז.

(38) ולהעיר דכל השבי והמלקוח והשלל לא בזו לעצמן כ"א, ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן גו' (לא, יב), ואח"כ ניתן להם בציווי ה' "וחצית את המלקוח גו'" (לא, כז).

(39) לא, ד.

(40) בספרי עה"כ.

אמנם לא מצינו בפשטות הכתובים שבני ישראל ירשו את ארץ מדין³⁰, אבל הרמב"ם נקט, שכיון שמסופר בכתוב, "וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם ואת כל מקניהם ואת כל חילם בזו, ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח באדם ובבהמה"³¹ (וטענתו של משה לא היתה אלא על זה ש"החזיתם כל נקבה", וצוה "הרגו כל זכר (דוקא) בטף"³²) – דלא כמלחמת עמלק³³ שהציווי בה היה³⁴, "והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור"³⁵ – הרי מוכח שאף שהיתה זו מלחמת נקמה, אין זו מלחמה על-מנת למחות, אלא – על-כל-פנים מעין מלחמת כיבוש.

(30) להעיר מרמב"ן בלק (כב, ד). פירושו בפרשתנו (כנ"ל הערה 16). וראה ד"ה החלצו תרניט (סה"מ תרניט ע' נד). ואכ"מ.

(31) לא, ט. יא.

(32) לא, טו-יז.

(33) ברמב"ן פרשתנו לא, ו: והנה משה לא צוה אותם מה יעשו רק אמר להם לתת נקמת ה' במדין וחשב שלא ישאירו בהם שריד ופליט כנקמת עמלק או כנקמת שבעה עממים. וכאשר ראה שהשאירו הנשים והטף והבהמה קצף על הנשים כו' וכיון שראה שהעם חפץ לשלל מחל על הטף בנשים ועל השלל ויתכן עוד כו' ושלח שם מועטים להכות בערי הפריזי כו' כמנהג השוללים, ולא צוה להם דבר רק להנקם מה שתמצא ידם כו'. אבל גם לפי הא' הרי רק חשב שלא ישאירו אבל לא נצטוו ע"ז מפורש כבעמלק וז' עממין.

(34) שמואל-א טו, ג.

(35) אלא שברמב"ם (הל' מלכים שם ה"ד) מפורש בנוגע לעמלק רק אין מניחין מהם נשמה (כבו' עממין) וכן הוא אומר בעמלק תמחה את זכר עמלק (וראה שם פ"ה ה"ה). וברמב"ם שם שזהו דוקא באלו שלא השלימו היינו שגם בעמלק ושואלים לשלום אם ישלימו. ואכ"מ.

את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים כו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם כו' הם חיל השם", מובן שמלחמה שאינה לשם כיבוש ארץ כדרכי העולם יכולה להיות שייכת גם לשבט לוי, ומלחמה שיש לה קשר ל"השם", הנה בהיותו "חיל השם" צריך גם (ודוקא) שבט לוי להכלל (ולהשתתף) בה.

ובענינו: מלחמת מדין היתה, "לתת נקמת ה' במדין"⁴⁷: גדר ותוכן המלחמה הוא – שמדין עומד כנגד הקב"ה⁴⁸, כנגד השם⁴⁹,

ולכן הוצרך (גם) שבט לוי להכלל (ולהשתתף) במלחמה במדין – שכן זהו ענינו ותפקידו בתור "חיל השם", להוציא לפועל "נקמת ה'"⁵⁰.

ועפ"ז מובן מה שבמלחמת מדין היה הציווי⁵¹, "והרמות מכס לה' גו' ונתת לאלעזר הכהן תרומת ה'", ולאחרי זה "תקח אחד אחוז מן החמשים גו' ונתת אותם ללוים": בכך מודגש ובא לידי

(47) לא, ג.

(48) ראה ספרי ורש"י עה"פ.

(49) וכידוע בפנימיות הענין דמדן מנגד לאחדות ה', כמבואר בארוכה בלקו"ת פרשתנו (ד"ה החלצו וביאורו) ובד"ה החלצו תרנ"ט דמדן הוא לשון מדון ומריבה ופירוד ובעבודת האדם ובפרט בין אדם לאדם ה"ו ענין דשנאת חינם ופירוד הלבבות, דזהו כל ענין קליפת מדין שהוא הפירוד וההתחלקות שהוא ההיפך לגמרי מסטרא דקדושה שהוא בחי' האחדות, היפך האחדות דשם הוי', עיי"ש בארוכה.

(50) וכ"ה בפנימיות הענינים, כמרומו בשם "לוי" שהוא ע"ש (ויצא כט, לד), "הפעם ילוה (אישי)", שהו"ע ההתחברות והאחדות ההיפך דפירוד והתחלקות, וזהו מביא "ילוה אישי", התחברות ואחדות עם "השם".

(51) פרשתנו לא, כח.

"להביא את שבטו של לוי"⁴¹, היינו שגם שבט לוי השתתף במלחמת מדין – ומבאר הרוגזובי⁴⁶ שזהו תוכן המחלוקת בספרי אם "שבט לוי הוה ג"כ במדין, וזה תליא דלמלחמה אין יוצאים⁴² כמ"ש הרמב"ם ז"ל אבל אם נקמה יוצאים".

וצריך להבין: הטעם ששבט לוי "לא עורכין מלחמה" כתב הרמב"ם⁴³ שהוא מפני ש"הובדלו מדרכי העולם (ולכן) לא עורכין מלחמה כשאר ישראל"; ואם כן, למה במלחמת נקמה (כמלחמת מדין)⁴⁴ משתתף גם שבט לוי⁴⁵?

ו. וי"ל הביאור בזה⁴⁶:

מאחר ששבט לוי "הובדל" לעבוד

(41) וכ"ה ברש"י עה"פ "לרבות שבט לוי".

(42) לכאורה כוונתו לכל מלחמה לא רק מלחמת כיבוש הארץ. וראה רלב"ג כאן: זולת שבט לוי שלא היו יוצאי' לצבא כי לא ה' להם חלק בארץ. ובאברבנאל: לפי שהם לא היו יוצאים בצבא ולא היו נוהלים בארץ, וגם לא בשלל מלחמה. וראה לקמן בפנים.

(43) ה' שמיטה ויובל שבעה ערה 11 הי"ב.

(44) ברא"ם פרשתנו לא, ד: והוצרך הכתוב לרבות שבט לוי שלא תאמר כיון שאין לשבט לוי חלק ונחלה בארץ לא יהיו בכלל הלוחמים קמ"ל. ובתולדות אדם לספרי שם הוסיף: ומ"מ הואיל ולהם ערי מגרש לנחלה כשיטות ר' יוסי שילהי מס' מעשר שני ע"כ לא נמנע לשלוח מאתם בערך נחלתם שאינו בשיווי שאר שבטים.

וצ"ע מהי השייכות דמלחמת מדין לחלק ונחלה בארץ. ולומר דמפרשים שהלימוד בספרי ורש"י "להביא את שבט לוי" הוא בכל המלחמות, גם במלחמת אי" – הוא חידוש גדול. וצע"ג. ואכ"מ.

(45) בתולדות אדם לספרי שם (וראה גם גו"א לפרש"י שם): ואפשר לומר עוד דריבה את לויים לא למלחמה אלא לשאת את הארון כו'.

(46) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 693 ואילך הביאור בעבודה ובפנימיות הענינים.

כאחד: „לפיכך הובדלו כו' לא עורכין מלחמה כו' ולא נוחלין כו'” – ולפי זה צריך לומר, שבמלחמות כיבוש שאר הארצות, ש„הכהנים והלוים באותן הארצות ובביתן ככל ישראל”, יכולים (או מחויבים) גם הכהנים והלויים להשתתף במלחמה⁵⁶ – ולכאורה, הלא המלחמה בשאר הארצות אינה נקמת ה', אלא לשם כיבוש; ואם כן, מה לשבט לוי ולמלחמות אלו.

ויש לומר הביאור בזה – ובהקדם ההבנה במה שהרמב"ם מדייק ומאריך בלשונו: „שאינן הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם”. דלכאורה: למאי נפקא מינה כל הפרטים והסימנים הללו? אף לו היה נוקט רק „בארץ כנען”, כמו שכתב בעצמו בהלכה הקודמת, היינו יודעים באיזו ארץ דיבר; ואפילו אם נתכוון להזכיר הקשר של הארץ לאבות, מאחר ש„ירשוה (בתור) בניהם”, היה יכול לומר „בארץ שניתנה לאברהם” (ומצינו לשון זו עצמה במקום אחר בספר הרמב"ם⁵⁷) – ומה מחדש הפירוט „שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב”, ועוד בתוספת אריכות „וירשוה בניהם ונתחלקה להם”⁵⁸?

(56) ראה (בענין השתתפות כהנים במלחמה) סוטה מד, א במשנה. קדושין כא, ב (רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"ד). מרדכי גיטין ס"פ מי שאחזו. ברכי יוסף אבהע"ז סי' ו'. ועוד.
(57) הל' תרומות פ"א ה"ב.
(58) לכאורה י"ל שבא לשלול קני קניזי וקדמוני שאף שניתנו בכריתת ברית לאברהם (לך טו, יט ובפרש"י שם. רמב"ם הל' רוצח פ"ח ה"ד. ועוד) לא ירשוה בניהם ולא נתחלקה להם. ולפי"ז הוא דלא כבספרי קרח (ית, כד) שופטים (ית, ב),

ביטוי החילוק בין מלחמה זו לשאר כל המלחמות, שאינה לשם השלל והביזה⁵⁸, (אלא) היא מלחמה להוציא לפועל את „נקמת ה'” – ולכן הנה גם מ„מלקוח השבי באדם ובבהמה”⁵² היה צריך להפריש (ולהריס⁵³) ולתת⁵⁴ לאלעזר הכהן וללויים⁵⁵ בתור „חיל השם”.

ז. אבל צריך להבין:

דין זה ש„לא עורכין מלחמה” מובא בדברי הרמב"ם בהמשך להלכה הנ"ל, שאין הלויים נוטלים חלק בארץ ובביזה, משא"כ בשאר הארצות, וזה לשונו: ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים כו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן.

ומסדר דברי הרמב"ם משמע, ששני דינים אלו, „לא עורכין מלחמה” ו„לא נוחלין”, קשורים זה לזה והא בהא תליא (וכדמוכח מסוף דבריו, שכללם הרמב"ם

(52) לא, כו.

(53) ראה זח"ג קפת, ב.

(54) ראה מפרשים לטהמ"צ להרמב"ם בסוף שרש ג' בגדר תרומת המכס. ובמפרשי התורה כאן.

(55) הל' „והרמות מכס לה'” „תרומת ה'” (לא, כח. כט. לג ואילך) נאמר רק במתנות אנשי צבא לאלעזר הכהן ולא במתנת העדה אחד אחוז מן החמשים מה שנתנו ללויים. אבל גם בהנתינה ללויים מפורש בהכתוב (לא, לו. וכן שם, מז) „ונתת אותם ללוים שומרי משמרת משכן ה'”, שזהו מה שבטב לוי „הובדל לעבוד ה' לשרתו” (ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"א וה"ב). וראה אברבנאל פרשתנו בפסוקים הנ"ל. ולהעיר מתוד"ה מתרומת (יומא כד, א).

— וי"ל ההסבר: בלשון זו מודגשת הסברת החילוק בין הארץ שנכרתה עליה ברית ובין שאר הארצות שכובש מלך:

ח. ארץ ישראל היא ארץ נבדלת משאר הארצות מעיקרא (אף קודם המלחמה) בזה ש"נכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב", ומאז ואילך היא ארץ ומציאות הכרוכה עם מקבל הארץ ומתאחדת עמו,

— שהרי זהו ענין ברית (שבה עוברים בני הברית) בין הבתרים של דבר אמת, שניהם עוברים בתוך גוף אחד להיות לאחדים⁵⁹ —

עם אברהם יצחק ויעקב, והיא באה לידי ישראל בפועל עלידי "ירששה"⁶⁰ בניהם ונתחלקה להם, היינו, שאין צורך ליצור מציאות חדשה בארץ ישראל⁶¹.

וארץ זו נתחלקה להם — "שבע) שכבשו" אינו מספיק, אלא צריך להיות "שבע) שחלקו" — היא ניתנה לישראל לשם, והורשתם את הארץ וישבתם בה⁶², התיישבות בה.

וממילא, שבט לוי, בהיותו מובדל מדרכי העולם, אינו שייך לזה.

משא"כ, שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל, אע"פ שגם הן נעשות, כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר⁶³, אבל אין זה הכרח לבני ישראל; המלך, נלחם עם שאר העמים (לא כדי שתהיה לישראל ארץ בעולם, נחלה שדה וכרם) להתיישב שם, אלא)

הובאו בפרש"י (שופטים שם). ספרי זוטא ויל"ש קרח שם. ראה מרגניא טבא לסהמ"צ להרמב"ם שורש יב בסופו. וראה פרשת דרכים דרוש ו'. אבל ממ"ש הרמב"ם רפ"ג מהל' שמיטה ויוכל (וראה הל' רוצח שם) משמע לכאורה דגם בקני קניזי וקדמוני לא יטלו. ראה מנ"ח מצוה תח ותקד. ועוד. — אבל ראה לקו"ש חל"ח ע' 103 ואילך.

ויל"ע אם בלשון זה נתמעט גם עבר הירדן, דלכאורה תלוי בהשקו"ט אם, נטלו מעצמם" (ספרי תבוא כו, ג) ואינו בכלל הארץ שנתן לאברהם (אוה"ח פירשתנו לב, ז), או דהוי בכלל הברית לאברהם (ראה רש"י לך שם. אוה"ח דברים ג, יג. וראה רמב"ן חוקת כא, כא. ועוד). ובספרי זוטא ויל"ש שם, פרש"י שופטים שם (מספרי שם) מפורש דגם בעבר הירדן אין נוהלין. *וכ"ה ברמב"ן פירשתנו לא, *כח. *וכצ"ל לכאורה לפמ"ש הרמב"ם רפ"ג שם, וכנ"ל. וראה פר"ד דרוש ח בתחלתו.

ולהעיר מג' ערי מקלט שבעבר הירדן שניתנו ללויים (מסעי לה, ו) ועוד שש ערים לשבת (רמב"ן שם לה, יד. ראה יהושע כאן) — [כז — באותו הגדר שניתנו להם ערים בא"י] דלכאורה תמוה: הבקשה להשאר בעבר הירדן — בלתי רצוי (ראה יהושע כב, יט). והנה בני גד ובני ראובן דרשו זה, משבט מנשה — עשו גם מעשה (סוף פירשתנו) ומלאו הדרשה ואעפ"כ נאמר ע"ז נחלה מבוהלת גוי (במדבר ס"פ מטות. וראה לקו"ת בחוקותי ג, ב) ולשבט לוי ציווה השם להושיבם בעבר הירדן! ואכ"מ. וראה לקו"ש תכ"ח ע' 216 ואילך.

* אבל להעיר מאוה"ח פירשתנו שם, ג שטענת בני גד ובני ראובן שבעבר הירדן יש לו דין כיבוש רבים שאז היו כ"א (רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ב), והיינו כ, שאר כל הארצות שכובש מלך כו" המבואר ברמב"ם כאן.

וראה רמב"ם הל' רוצח רפ"ח (ובכס"מ שם) ורפ"י (ובכס"מ). וראה בארוכה ברכ"י או"ח סתפ"ט שחטיק בדעת הרמב"ם שטענר הירדן אינו בכלל א"י. וראה לקו"ש ח"ג ע' 124 הערה 20. וש"נ.

** וראה רמב"ן שופטים שם. מפרשי רש"י שם.

59 ראה פרש"י לך טו, יוד. נצבים כט, יא. לקו"ת נצבים מד, ב.

60 שאין בירושה אלא שינוי מרשות לרשות.

61 ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 103 ואילך,

דהבעלות על א"י היא מימי האבות. וראה שם ע' 204 ואילך.

62 מסעי לג, גג.

63 רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ו. וראה רמב"ם

הל' תרומות שם.

וכן, בתור „חיל השם”, להביא אהבת ישראל, אהבת חנם, בין בני ישראל, כל בני ישראל, עד שיהיה זה באופן של התיישבות, אשר דבר זה קשור – והוא המקשר כל אחד מישראל – לה' אחד.

ויתירה מזו: יכול אדם להעלות בדעתו שדי בהתעסקותו בין יהודים, ובדברים שבתחום היהדות – תורה ומצוות –

ועל כך באה ההוראה, שהכהנים והלויים צריכים להשתתף גם בעבודה להפוך את „שאר כל הארצות” לחלק מגבול ישראל, היינו שגם ביחס לדברים בעולם שמצד עצמם אינם מוכרחים לעניני יהדות, ישנה חובה להרחיב את גבול ישראל ולנצלם לעבודת השם ולהרבות בגדולתו ושמעו.

ועל-ידי כל זה נמהר את ביטול הגלות (כתוצאה מביטול הסיבה היחידה לגלות – דמפני חטאינו גלינו מארצנו), ומיד נגאלין – בגאולה האמיתית והשלימה, ואזי ינחלו בני ישראל את כל ארץ ישראל לגבולותיה, ויזכו גם להרחיב את גבול ישראל, „ורחיב הוי' את גבולך”⁶⁸, ואף ארץ קיני קניזי וקדמוני⁶⁹, ועוד זאת – עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל העולם כולו⁷⁰, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ מטות-מסעי תשכ"ג)

„כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו”⁶⁴ (שהם גדולת ושמע ה' – ולכן המלחמה בנוגע לארצות אלו שייכת גם לשבט לוי (בתור „חיל השם”).

ט. וההוראה מכאן לכל אחד ואחד בעבודתו הרוחנית:

איש ישראל שנדבה רוחו להיות בדרגת שבט לוי – כפסג הרמב"ם להלכה⁶⁶, שדבר זה מסור לכל אחד ואחד: „לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו כו'”, ואזי „הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו כו' כמו שזכה לכהנים וללויים” – עלול לומר בלבו: מאחר שהנו מובדל מדרכי העולם כו' ועומד הוא לפני ה' לשרתו – מה לו ולעולם סביבו בכלל?

ועל כך בא המענה – אדרבה, דוקא משום שהוא משבט לוי, הרי יש לו שייכות – ויתרה מזו: שייכות מיוחדת – לעיסוק בעבודת „נקמת הוי' במדין”, לנצח ולבטל את העומדים כנגד „הקב"ה,

ומשמעות הדבר בעבודת האדם כפרט, היא לבטל לגמרי ולשלול פירוד ושנאת חינם העלולים ח"ו לשרור בין בני ישראל, ר"ל, והם שהביאו לחורבן הבית ולגלות⁶⁷, היא הגלות הזו האחרונה;

64) רמב"ם הל' מלכים רפ"ה.

65) ראה שם ספ"ד. ובארוכה – לקו"ש חי"ח ע' 279.

66) הל' שמיטה ויובל שם הי"ג.

67) יומא ט, ב.

68) ראה יב, כ. שופטים יט, ח.

69) רמב"ם הל' רוצח שם מספרי שופטים שם. וראה גם ספרי ראה שם. רש"י ורמב"ן שופטים שם. רש"י לך שם.

70) פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג.